

Obnova luk

nejen v Bílých Karpatech

Ivana Jongepierová

RP Správa CHKO Bílé Karpaty; ZO ČSOP Bílé Karpaty

Přírozené bezlesí – vzácné

(mokřady, rašeliniště, skalní výchozy, alpínské bezlesí)

Druhotné bezlesí – většina

**Většina luk a pastvin vznikla činností
člověka ...**

... a potřebuje stálou údržbu.

Travní porosty

přírodně kulturní památka

Louky

- vyžadují pravidelnou seč (1–2x ročně)
- vhodné přepasení otav
- důležitý je termín seče

Pastviny

- 2 pastevní cykly
- důležité, aby vykvetly byliny
- napájení a nocování mimo cenná místa

Vlhkomilné louky

1–2 seče (do poloviny června, září)
možnost přepasení otav

Modrásci !

Ovsíkové louky

1–2 seče (konec června, září)

Květnaté, orchideové louky

1 seč + možnost přepasení otav

Nejvyšší polohy – smilkové porosty

pastva nyní často nahrazována kosením

Druhové bohatství luk

NPR Čertoryje

Druhové bohatství luk

Dr. Leoš Klimeš (1960–2007)

Sborník Přírodovědného klubu v Uh. Hradišti, 2: 31-42, 1997
ISBN 80-902213-3-5

Druhové bohatství luk v Bílých Karpatech *Species richness of grasslands in the Bílé Karpaty Mts.*

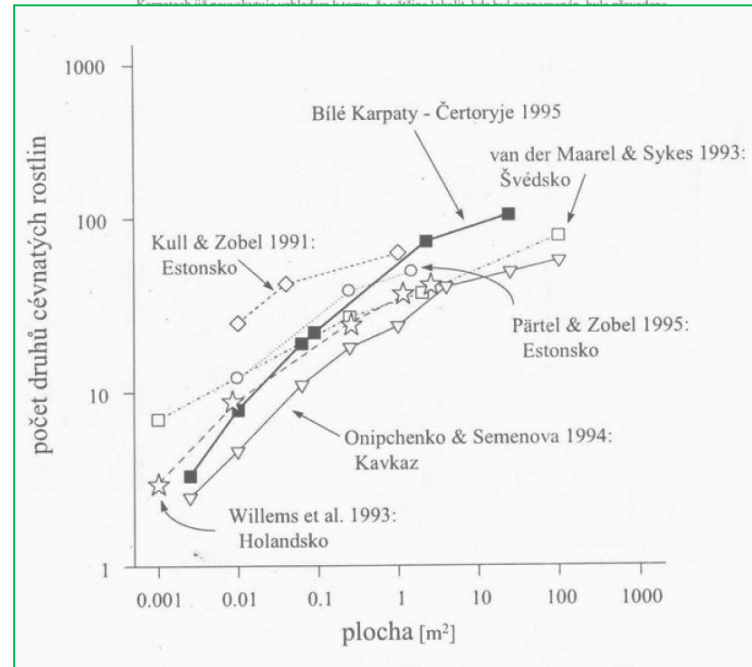
Leoš KLIMEŠ
Botanický Ústav AVČR, Úsek ekologie rostlin, Dukelská 145, 379 82 Třeboň

above-ground biomass, grassland, species-area relationship, species richness

Abstract: The grasslands of the Bílé Karpaty Mts. (White Carpathians) are famous for their species richness. In comparison with similar grasslands over Europe the species richness is lower at scales up to about 100 cm² but in larger plots, i.e. above 5 m², higher values are attained. Multivariate analysis (CCA) and correlation analysis based on 28 plots suggest that the species richness is nearly independent of the chemical composition of the soils as well as of aboveground living biomass. However, a strong negative effect of litter and standing dead biomass on species richness was found. A great number of species is represented by a few big individuals whereas most species with abundant individuals or ramets are small-sized. The importance of these findings for species coexistence and grassland management is discussed.

ÚVOD

Bílé Karpaty jsou svým druhovým bohatstvím rostlin proslulé. Roste zde řada druhů, které se jinde v ČR nevyskytují, jiné jsou zde zastoupeny v rozsáhlejších populacích, zatímco v okolních územích patří mezi velmi vzácné (TLUSTÁK et JONGEPIEROVÁ-HLOBILOVÁ 1990, JONGEPIER et JONGEPIEROVÁ 1990). To platí ve zvýšené míře pro bělokarpatské louky. Přestože se druhově nejbohatší vegetační typ s kavylem (SILLINGER 1929, PODPĚRA 1930) dnes v Bílých

počet druhů cévnatých rostlin

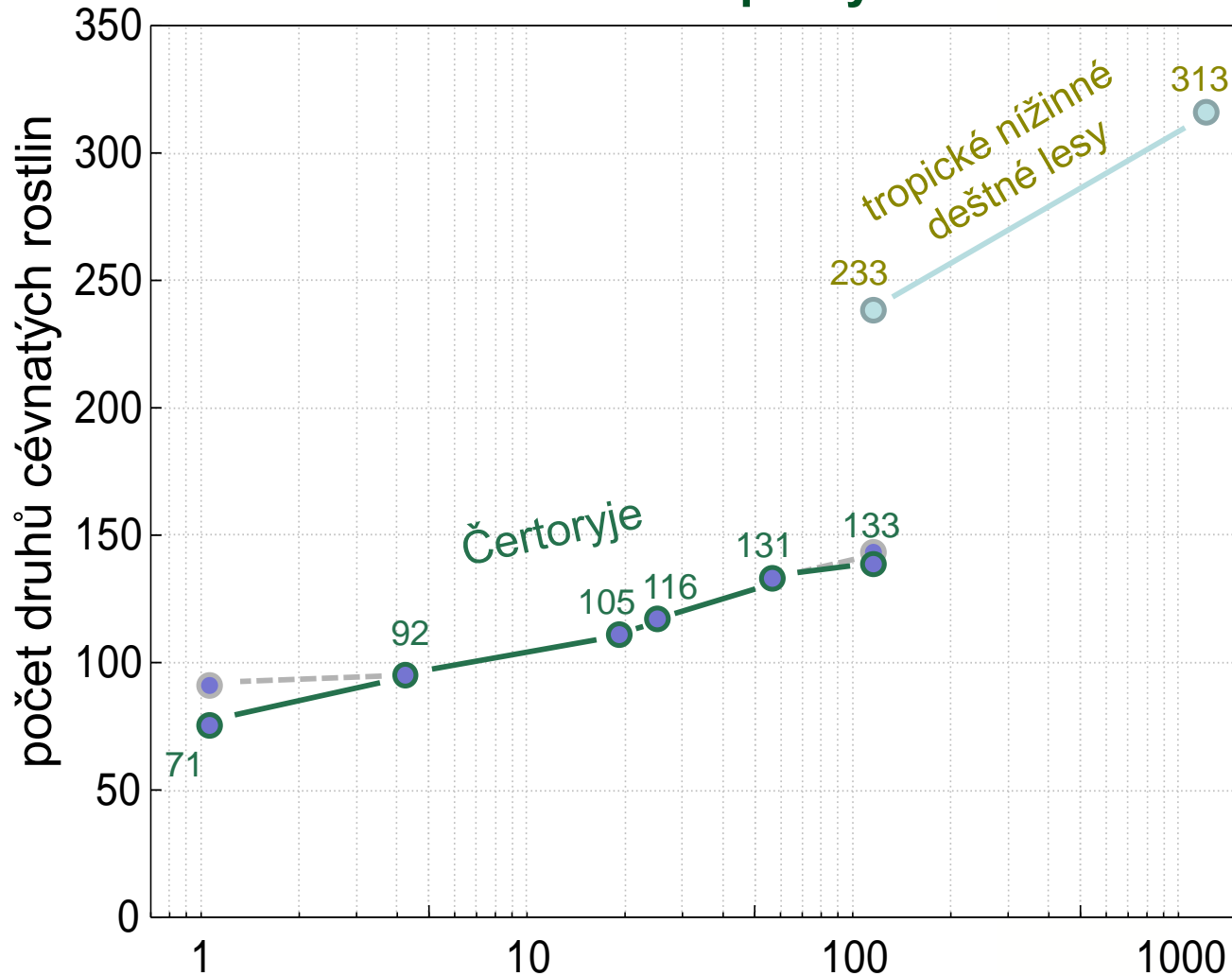
plocha [m²]

Druhové bohatství luk

Světové rekordní počty druhů

plocha (m²)

na výměře 0.25 / 16 / 25 / 49 m²

(data: Wilson et al. 2012)

Druhové bohatství luk

Nejen Čertoryje, ale i Porážky

Foto P. Hájková

82 druhů na 1 m², 112 druhů na 16 m² (Petra a Michal Hájkovi, červen 2018)

Proč jsou bělokarpatské louky bohaté?

**Syntéza dat
svědčí
pro kontinuitu
bezlesí/řídkolesí.**

biogeografická, archeologická a (neúplná) paleoekologická data

jihozápad: minimálně v nižších polohách kontinuita bezlesí/řídkolesí světlé doubravy a stepní louky - listnaté háje
ovlivnění člověkem nepřetržité nebo od neolitu-eneolitu
(mladší doba kamenná, zhruba 8 000 až 5 000 let př. n. l.)

severovýchod: dlouhý lesní vývoj
listnaté háje - jedlobučiny
ovlivnění člověkem zhruba od doby bronzové
(2000 až 800 př. n. l.)
přirozené bezlesí kolem vápencových bradel

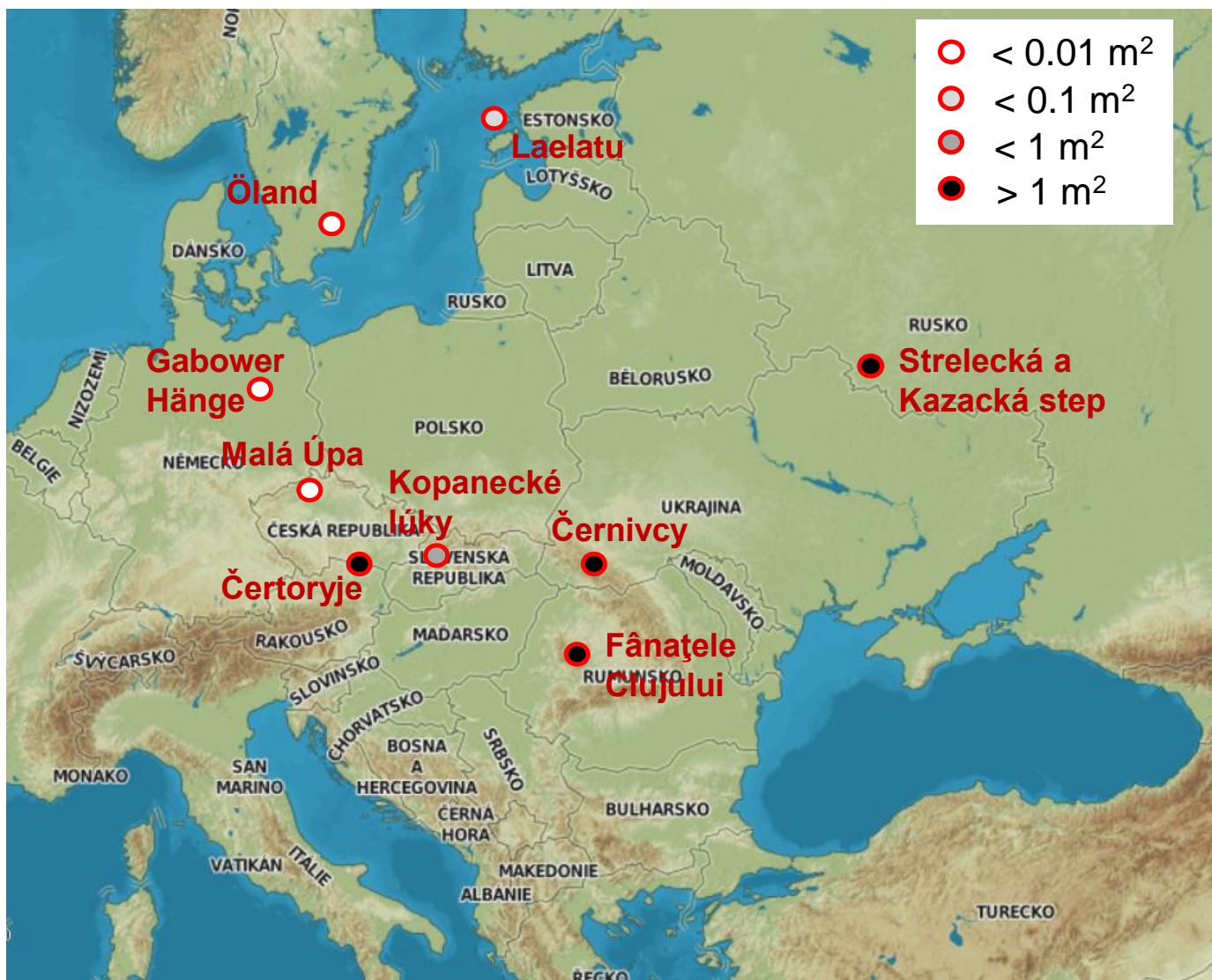

Druhově nejbohatší louky

Rekordy

Flóra

A photograph of a meadow filled with numerous purple thistles (Cirsium) in bloom. The flowers are scattered across a field of tall, dry grasses. In the background, there is a dense line of green trees under a clear blue sky.

V travních porostech Bílých Karpat se vyskytuje
93 druhů chráněných podle zákona č. 114/1992 Sb.

Orchideje

vstavač kukačka

vstavač nachový

vstavač osmahlý

tořič čmelákovitý

prstnatec bezový

prstnatec sedmihradský

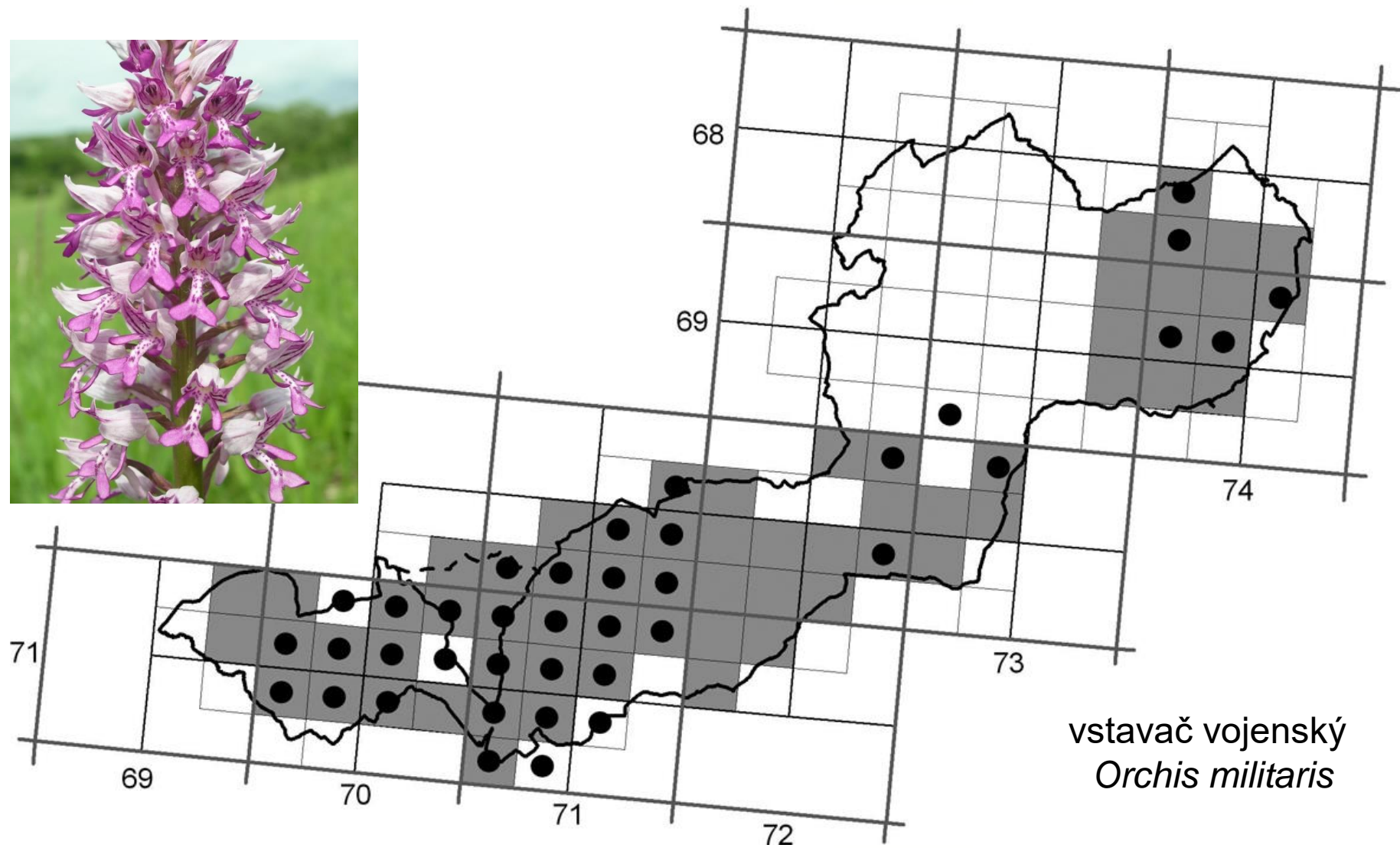
pětiprstka žežulník

rudohlávek jehlancovitý

dnes 48 ze 70 (pod)druhů vstavačovitých v ČR; 6 druhů vyhynulých

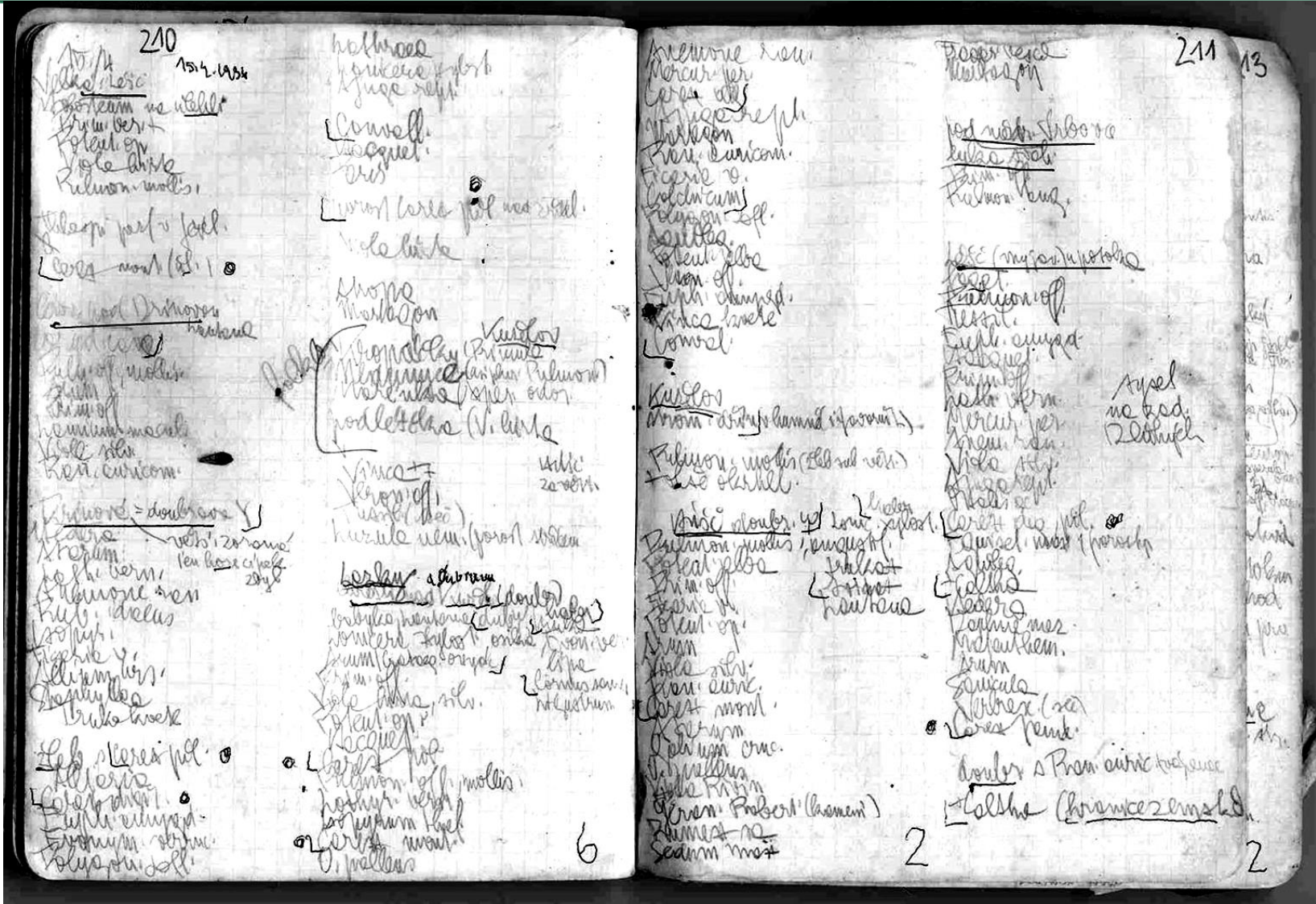

vstavač vojenský
Orchis militaris

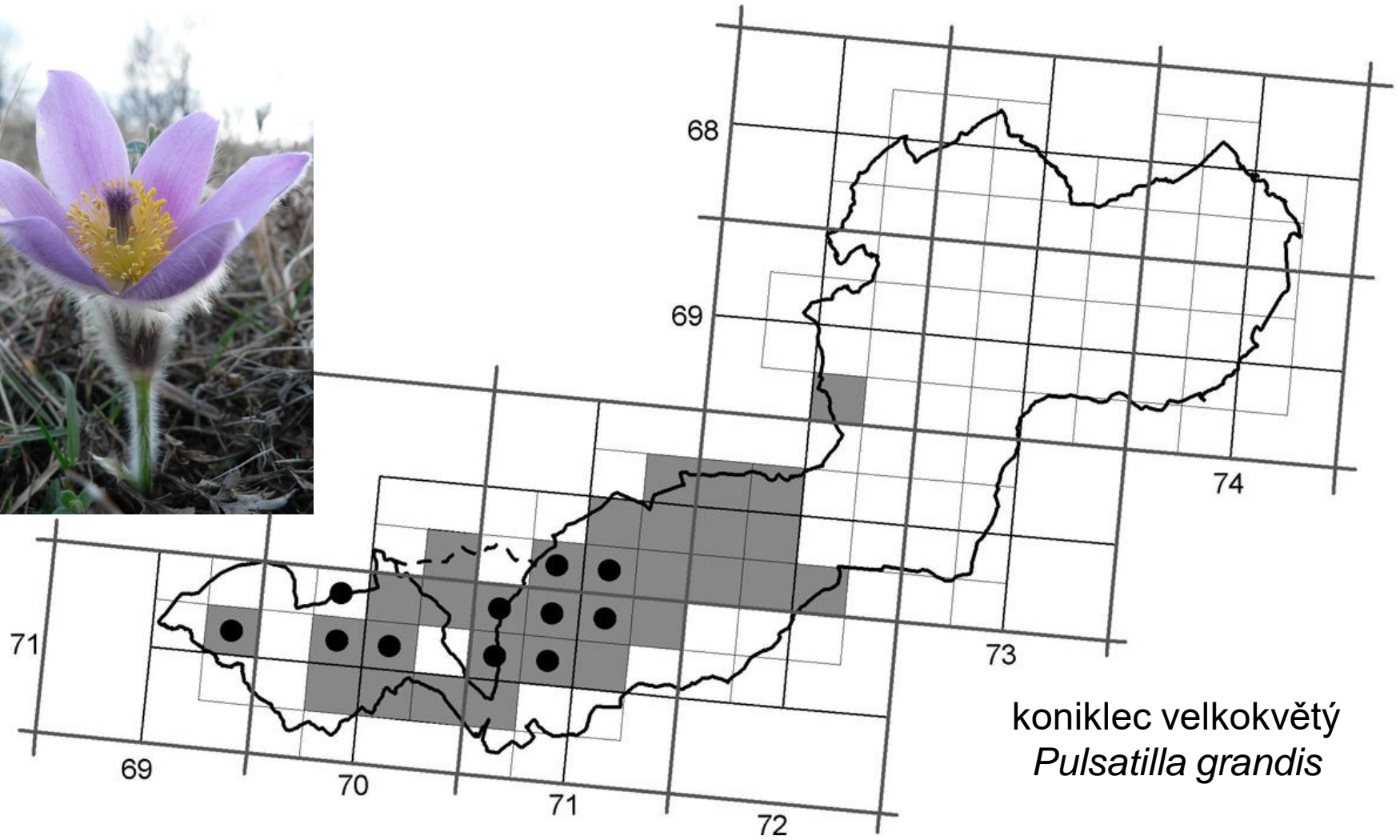

Historická květena Bílých Karpat

83 tisíc údajů

koniklec velkokvětý
Pulsatilla grandis

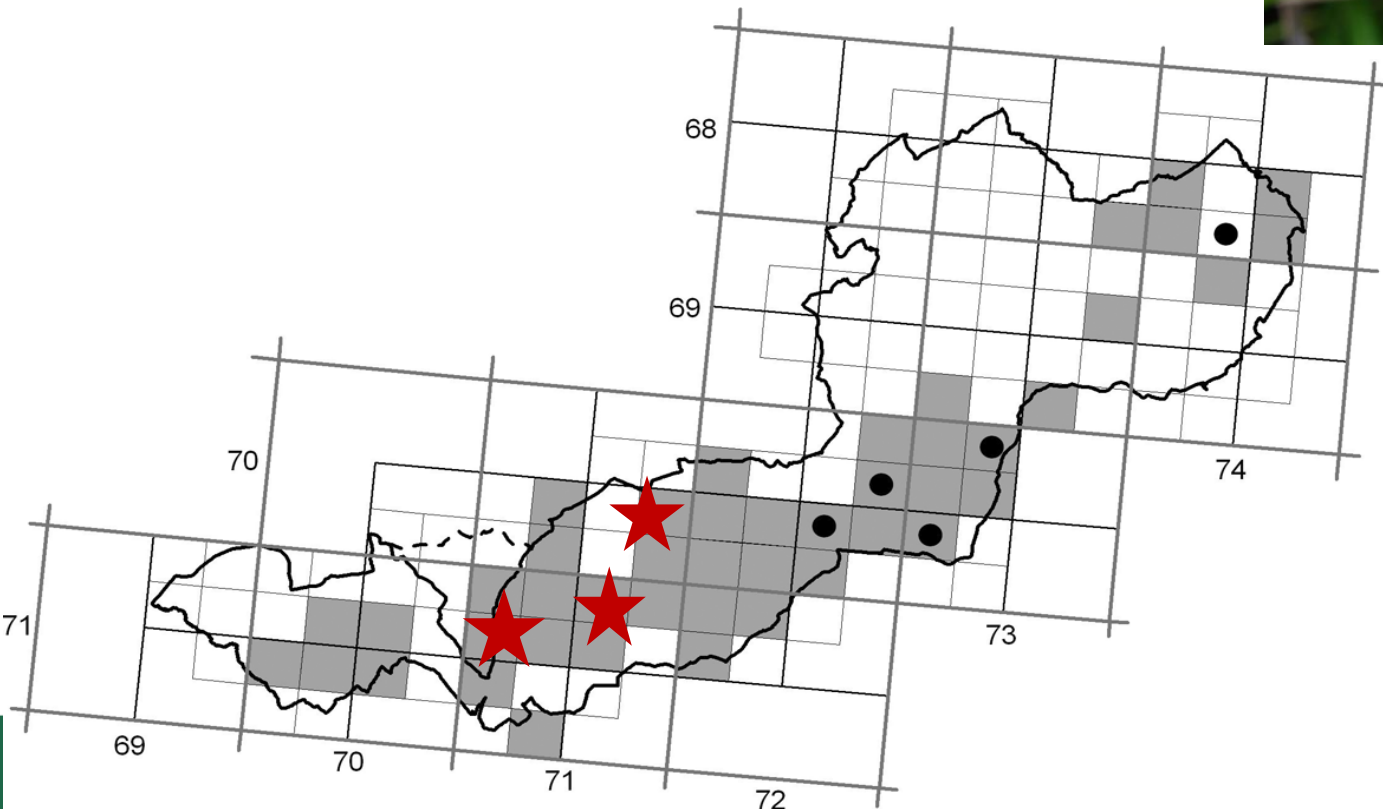

Hořeček žlutavý žlutavý 4 lokality ●

Hořeček žlutavý karpatský 2 lokality

Hořeček nahořklý 3 lokality ★

všivec statný

rozrazil pochybný

hrachor panonský

kosatec trávovitý

a kosatec různobarvý

mečík střečovitý

kosatec sibiřský

hořec hořepník

černýš hajní

černýš hřebenitý

Motýli

modrásek
očkovaný

modrásek bahenní

modrásek černoskvrný

bourovec trnkový

jasoň dymnivkový

modrásek hořcový

Modrásek hořcový

Proč obnovovat?

1950–1989:

Tisíce hektarů byly rozorány, hnojeny nebo opuštěny

Obnova travních porostů

1. Údržba zachovalých travních porostů
2. Obnova porostů degradovaných hnojením v minulosti
3. Obnova managementu na místech dlouhodobě neobhospodařovaných
4. Obnova luk na orné půdě

Mozaikovitá seč

Obnova luk

stovky hektarů

2016

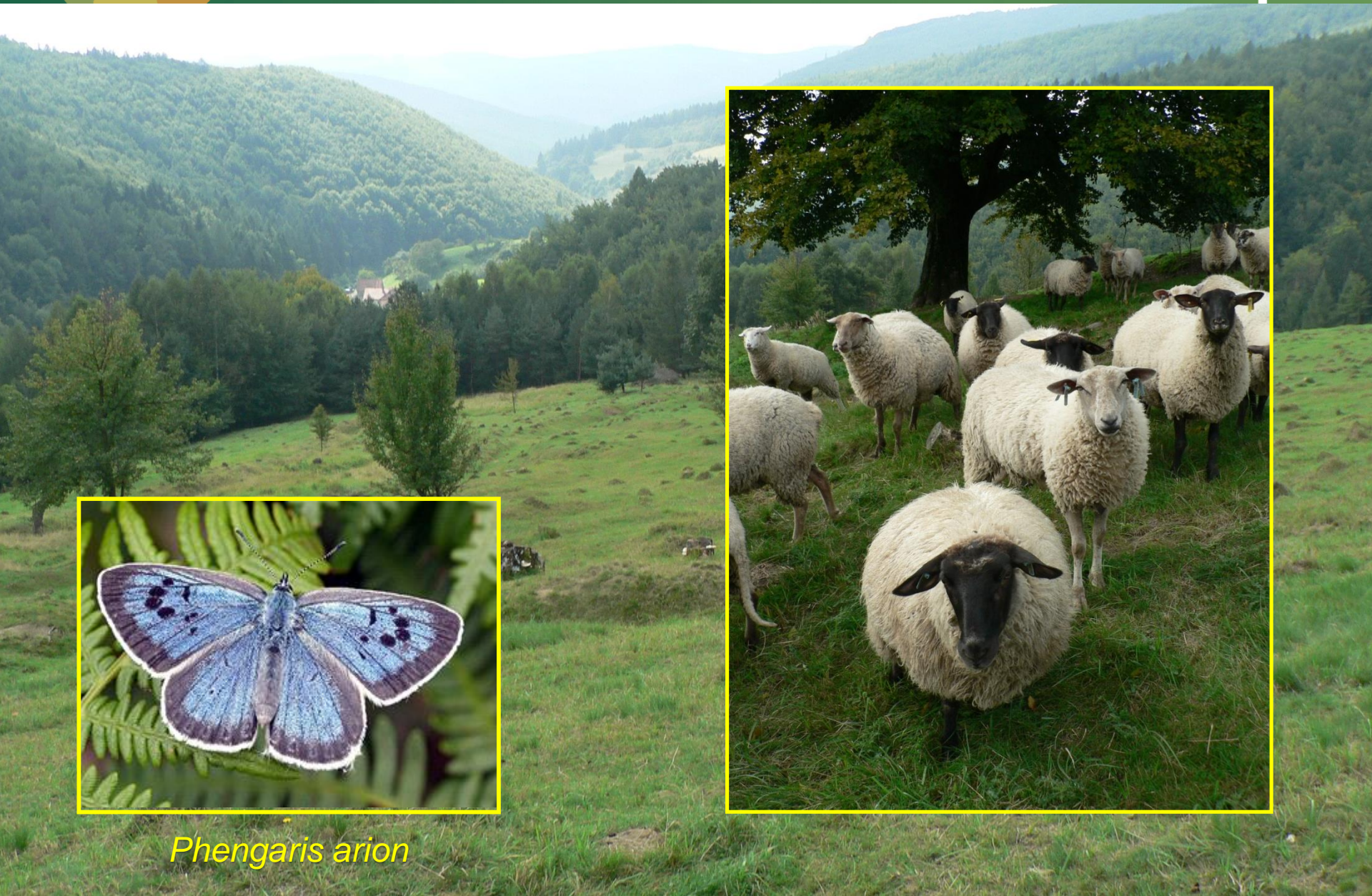
2007

2008

Obnova pastvin

Phengaris arion

Třtina křovištní

Min. 2 seče nebo použít kokrhel

Obnova luk na orné půdě

Spontánní sukcese

Komerční osivo (matečné porosty)
druhově chudá směs semen
druhově bohatá směs semen

Regionální osivo

zelené seno
kombajnová sklizeň
kartáčový sklízeč
matečné porosty

Spontánní sukcese

- nutný blízký zdroj semen (druhově bohatá louka)
- nezbytná trpělivost

Nová Lhota, 15 let

Komerční směs semen – druhově chudá

kostřava červená,
k. rákosovitá,
k. luční,
jílek vytrvalý,
lipnice luční,
srha říznačka

jetel luční,
j. zvrhlý,
j. plazivý

nízká diverzita
průměrně 5 druhů

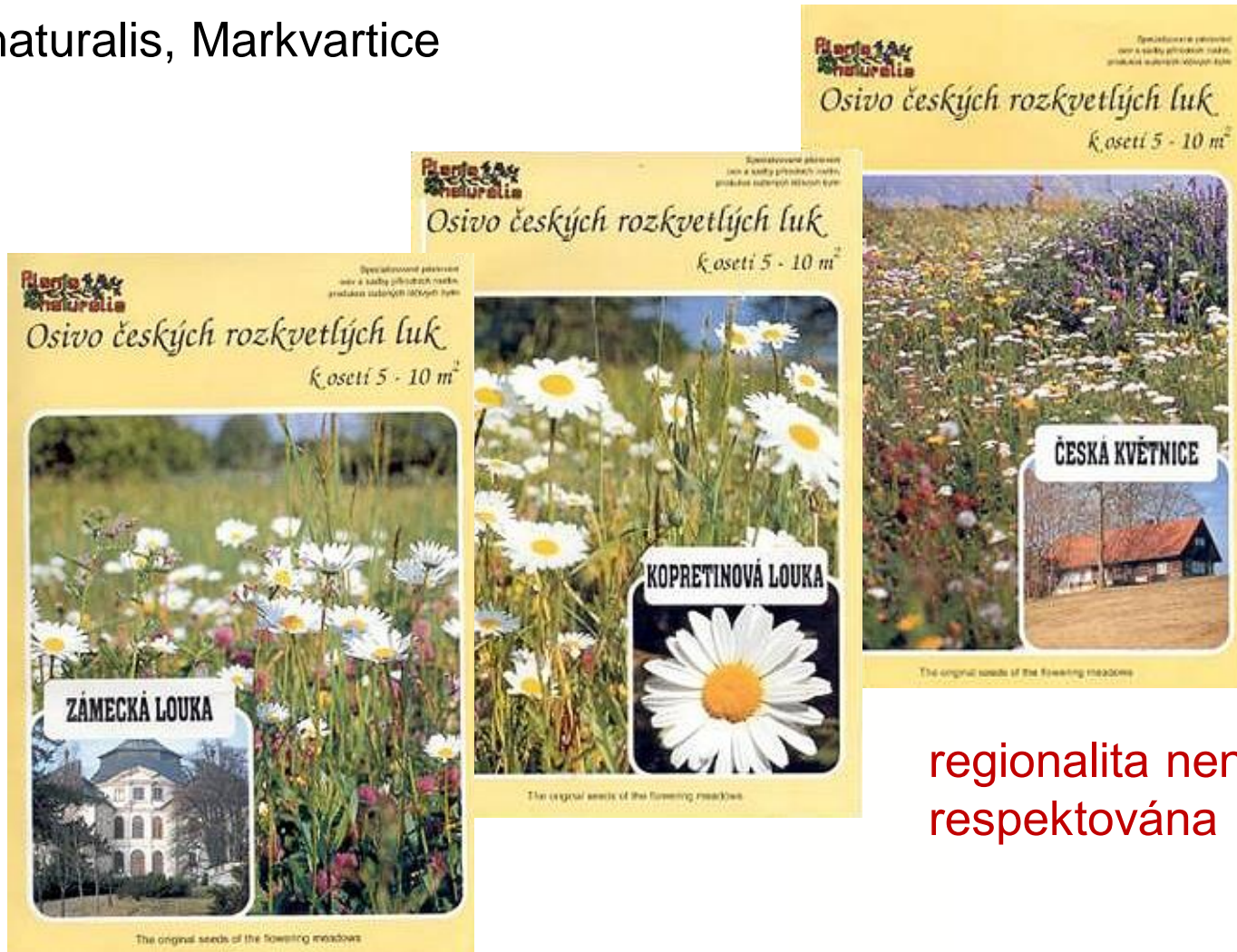

Komerční směs semen – druhově chudá

Planta naturalis, Markvartice

regionalita není
respektována

Agrostis Trávníky s r. o., Rousínov

produkuje

2 regionální směsi pro CHKO Moravský kras, nově i Litovelské Pomoraví a NP Podyjí
2 obohacené komerční směsi semen pro NP Krkonoše

Proč druhově bohatou regionální směs?

- více druhů – vyšší diverzita
- větší ekologická stabilita
- rychlejší osidlování živočichy
- léčivé byliny, vikvovité

- fyto geografické rozšíření druhů
- ekologické nároky jednotlivých druhů
- genetické odlišnosti lokálních typů

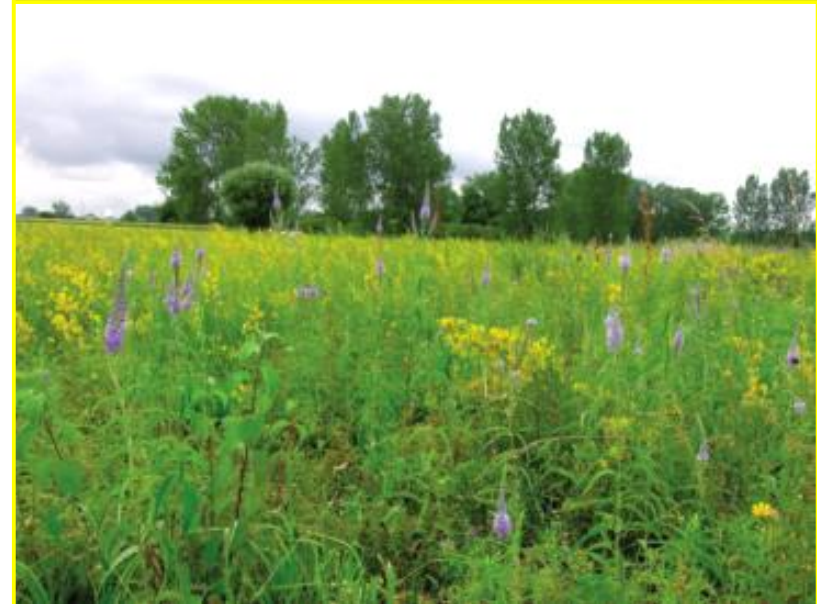

Výhody 😊

- nízké náklady
- krátká doba přípravy
- chrání regionalitu a druhové bohatství
- mohou se uplatnit obtížně pěstovatelné druhy
- není třeba speciální strojové vybavení

Nevýhody ☹️

- je třeba rozsáhlá, druhově bohatá místní lokalita
- obtížné načasování sklizně
- druhové složení není garantováno
- donorová lokalita může být ohrožena opakovanou sklizní

Výhody 😊

- podobné zelenému senu
- sběr dosti čistých semen
- méně biomasy k převozu

Nevýhody ☹️

- podobné zelenému senu
- omezené množství semen (rozdílná doba zrání, velikost semen, výška rostlin)
- problémy na svazích a nerovných terénech

Výhody 😊

- podobné zelenému senu
- méně hmoty k transportu
- jedna plocha může být sklízena několikrát ročně
- seno může být sklizeno

Nevýhody ☹️

- je třeba rozsáhlá, druhově bohatá místní lokalita
- druhové složení není garantováno
- donorová lokalita může být ohrožena opakovanou sklizní

Regionální osivo

Zatím jen v Bílých Karpatech,
jinde maloplošně

Obnova travních porostů s využitím regionálních směsí osiv

definuje postupy pro

- navrhování směsí
- získávání semenného materiálu
- způsob zatravňování

za účelem

- tvorby přírodě blízkých ekosystémů, stanovišť pro rostliny i živočichy
- zachování místních genetických zdrojů a obecného zvýšení biodiverzity a diverzity krajiny.

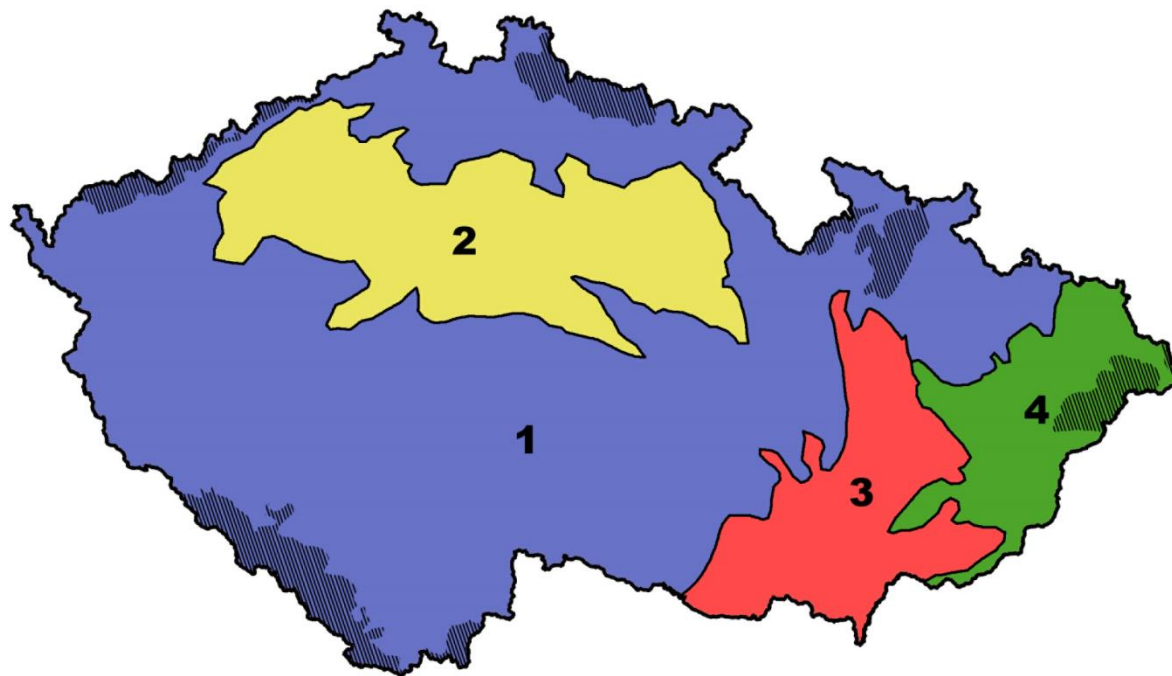

Pro AOPK ČR zpracovala v r. 2013–2014 Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a OSEVA vývoj a výzkum s. r. o.

Je určen žadatelům o podporu z krajinotvorných dotačních programů, projektantům, dodavatelům, pracovníkům státní správy a samosprávy, nevládním organizacím, zemědělcům, vlastníkům a uživatelům pozemků.

Respektování regionality v ČR

Oblasti původu osiva:

1. Hercynská pohoří a jejich podhůří
2. Polabí a přilehlé teplé pahorkatiny
3. Panonská nížina a přilehlé teplé pahorkatiny
4. Karpatská pohoří a jejich podhůří

Kompromis mezi běžnými komerčními směsmi a regionálními **v případech, kdy osivo regionálních směsí není k dispozici.**

Semena nejsou získávána, množena a používána uvnitř stejné oblasti původu; směsi jsou povoleny k uvádění do oběhu na území ČR.

Ve větším počtu **druhy domácí flóry** čeledí *Poaceae* a *Fabaceae*, odpovídající ekologickým podmínkám stanoviště a zamýšlenému cílovému společenstvu, a **české odrůdy**, vyšlechtěné pokud možno z domácích zdrojů tradičními metodami (výběrem, vnitrodruhovým křížením).

Druhově bohatý porost se může postupně vyvinout spontánní sukcesí cílových druhů z okolí.

Program rozvoje venkova na období 2014–2020:

Povinné použití ve velkoplošných ZCHÚ a ochranných pásmech NP na půdách:

- silně a mírně erozně ohrožených,
- podél vodních útvarů,
- v ochranných pásmech vodních zdrojů.

Problémy druhově obohacených směsí

Použití starých, místním podmínkám adaptovaných **odrůd** (podle místa vyšlechtění v ČR – odrůdy Větrovská/ý, Rožnovská/ý apod.), je v současnosti **omezené!** (řada z nich se již přestala pěstovat)

Alespoň jako semenné vzorky v kolekcích genetických zdrojů, uloženy v Genové bance ve VÚRV, v. v. i. Praha

Šlechtitelsky významné druhy – **rychlá inovace sortimentu** odrůd; kromě zahraničních odrůd i desítky nových odrůd českého šlechtění (tj. vyšlechtěných šlechtitelskými firmami na území ČR), které jsou však často vyšlechtěny s využitím zahraničních materiálů (ekotypů i odrůd) pro specifické cíle (vysoká produkce a kvalita píce, schopnost snášet velmi častou frekvenci sečení u trávnickových odrůd, odolnost vůči chorobám a škůdcům apod.).

Krajinné trávničky

definuje způsoby zatravnění vedoucí ke **zlepšení ekologických vlastností krajiny** s ohledem na funkčnost porostů a při současném respektování jejich druhové pestrosti.

Jsou určeny pro obnovu a zakládání travních porostů plnicích především mimoprodukční funkce (účelem není primárně produkce biomasy).

Pro AOPK ČR zpracovala v r. 2018 Agronomická fakulta, Mendelova univerzita v Brně.

Autorský kolektiv:

Ing. Marie Straková, Ph.D., RNDr. Ivana Jongepierová, Ing. Magdalena Ševčíková, Ing. Otakar Kozák, CSc., Ing. Marek Hamata, doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D., doc. Ing. Jiří Skládanka, Ph.D., prof. RNDr. Karel Prach, CSc., Ing. Tomáš Gabriel, Ing. Josef Straka, Ph.D., Mgr. Igor Malenovský, Ph.D.

Dělení krajinných trávníků

dle přírodních podmínek, následného využití a cíle:

1. Priorita: Zvýšení biodiverzity

zvýšení druhové rozmanitosti při respektování typu společenstva odpovídajícího stanovištním podmínkám.

2. Priorita: krmné a Priorita: zatravnění technického charakteru

(podél komunikací, erozí ohrožené plochy, protipovodňová opatření, travnaté cesty)

posílení fyzikálních vlastností stanoviště, odolnosti vůči erozi a/nebo mechanické zátěži (prolínání s prioritou č. 1).

3. Priorita: nektarodárné využití

(drobná zvěř, včely) posílení úživnosti honiteb (zvýšení či zkvalitnění přirozené produkce biomasy) nebo ke zvýšení podílu nektarodárných a pylodárných rostlin v travino-bylinném společenstvu.

Pravidla pro zakládání krajinných trávníků

- **Středoevropské druhy rostlin, respektování jejich ekologických požadavků**
- Odrůdy trav a jetelovin českého původu a produkce
- **Ne mezidruhové hybridy** (jílek hybridní, jetel luční × j. prostřední),
ne mezirodové hybridy (×*Festulolium*)
ne polyploidní odrůdy (tetraploidní odrůdy jílek a jetel).
- Ne kostřava rákosovitá
kromě zatravnění technického charakteru (letiště, kynologické areály).
- **Ne chráněné druhy**
- Upředostňovat spotánní sukcesí na malých výměrách (< 1 ha) v blízkosti zachovalých travních porostů.

Terminologie (důležitá!)

Zoologie

Doporučení z hlediska podpory biodiversity (včetně příkladů rostlin podporujících motýly)

Založení krajinného trávníku

Příprava pozemku

Hnojení (možné jen u některých technických trávníků)

Termín založení

Způsob založení

Včetně doporučení pro technické trávníky (použití geosyntetických materiálů, mulčování, binding materials etc.).

Udržovací péče

Obnova v Bílých Karpatech

Zatravněno od r. 1990: $\pm$ 7 000 ha

- spontánní sukcesí (5 %)
- druhově chudou **komerční směsí semen** (88 %)
- druhově bohatou **regionální směsí semen** (7 %; 600 ha; od r. 1999)

Příprava regionální směsi semen

85–90% trávy

Směs získávána kombajnem nebo kartáčovým sběračem

**10–15 % byliny
(20–25 druhů)**

váhová %

2 g/m²

Jongepierová I. & Prach K. (2014): Grassland Restoration in the Czech Republic. In: Kiehl K. et al. (eds): Guidelines for native seed production and grassland restoration

Složení směsi – sveřepová louka

85–90 % trávy

dříve sveřep vzpřímený, kostřava žlábkatá,
+ kombajnová směs (40 %) + další trávy

nyní 100% směs z kartáčování

3–5 % jeteloviny

*úročník bolhoj, kozinec cizrnový, bílojetel
bylinný, hrachor širolistý, jetel červenavý,
vičenec ligrus*

štírovník růžkatý, jetel luční

7–10 % byliny

*bukvice lékařská, zvonek klubkatý, chrpa
luční, chrpa čekánek, hvozdík kartouzek,
tužebník obecný, svízel syřišťový, třezalka
tečkovaná, černohlávek obecný, černohlávek
dřípený, kopretina bílá, orlíček obecný, šalvěj
luční, šalvěj přeslenitá aj.*

výsev: duben–květen (i podzim), na povrch

Následná údržba

Kosení – *nezbytné, zpočátku pro odplevelení 2x*

Brzká seč (červen) redukuje trávy a podporuje byliny

Pozdní seč (srpen) podporuje trávy a redukuje byliny

Výsledné porosty

Výsledné porosty

smlodník alsaský

hvězdnice chlumní

Výsledné porosty

vstavač osmahlý

záraza bílá

Posílení populace modráska

úročník bolhoj

modrásek komonicový

Obnova solitérní zeleně

Rekultivace skládek

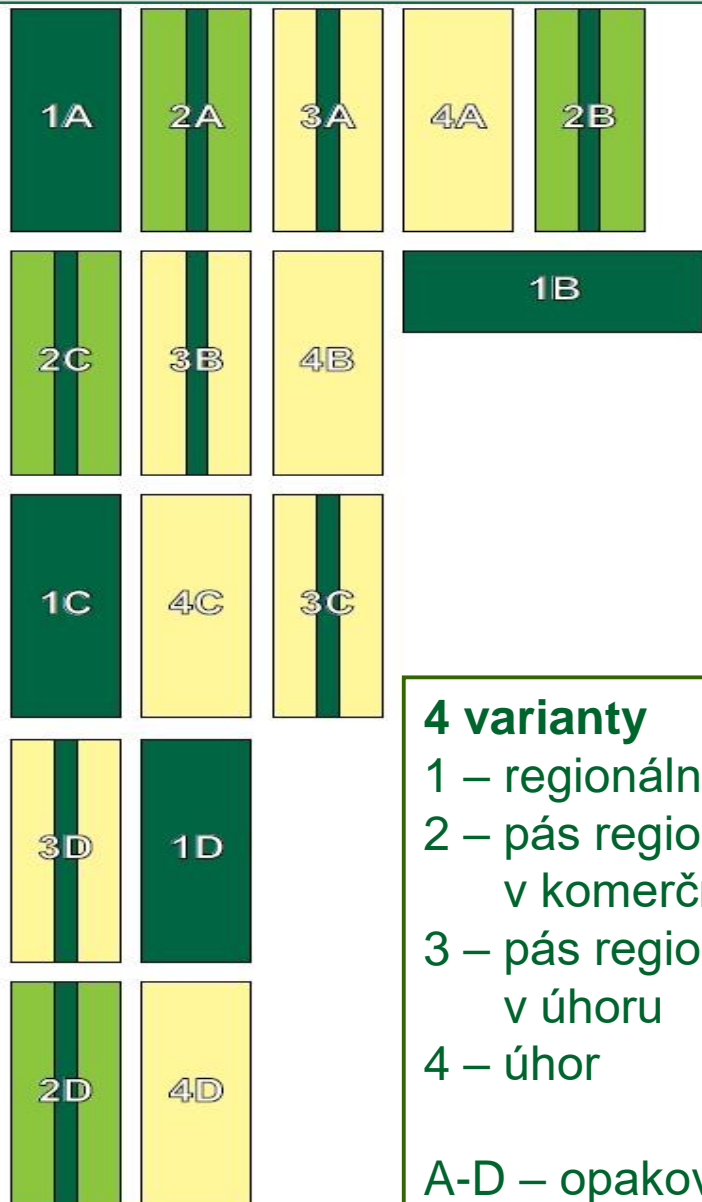

Sledování vývoje porostů

Experiment 1

Zahájen 1999

Výzkum na Výzkumu

4 varianty

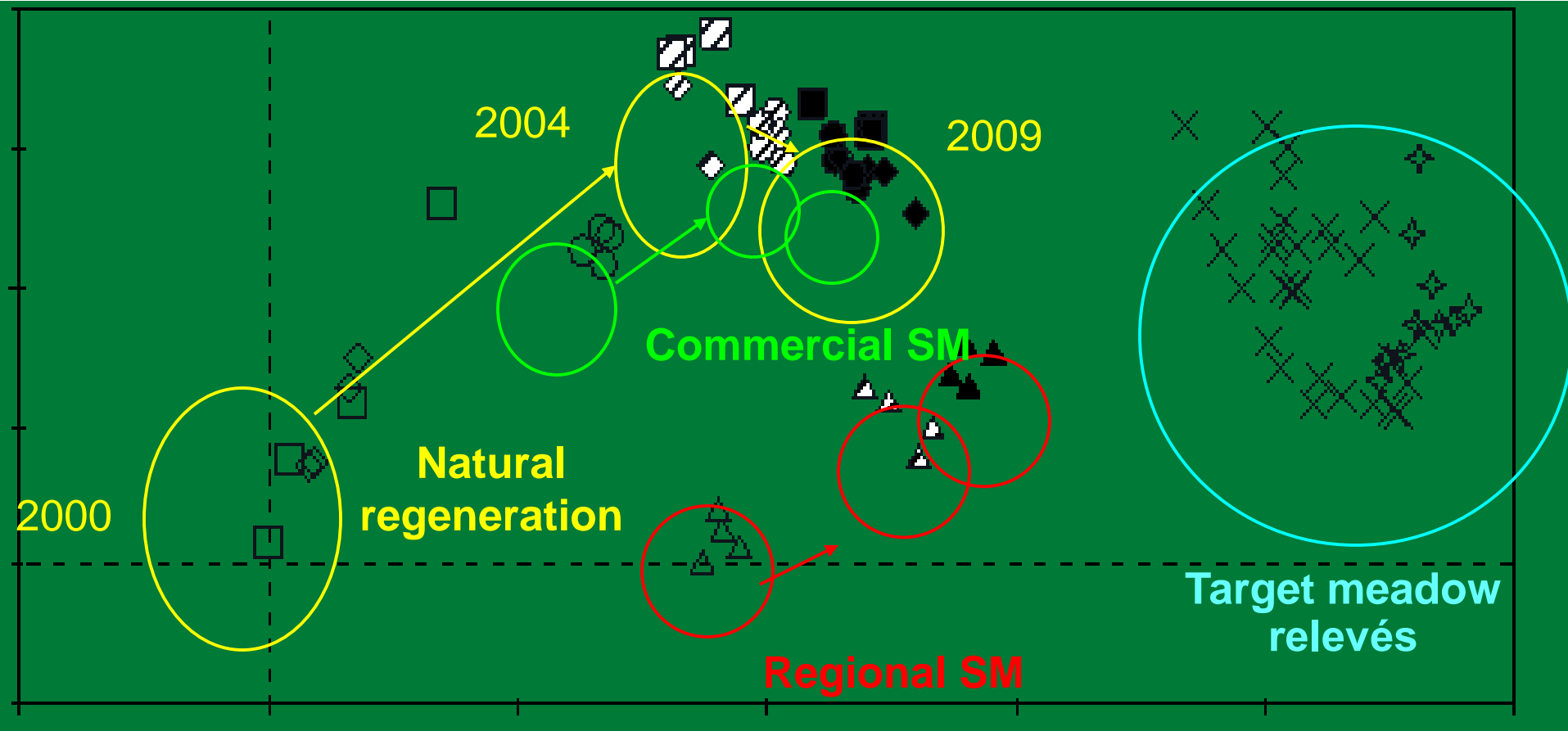
- 1 – regionální směs
- 2 – pás regionální směsi
v komerční travní směsi
- 3 – pás regionální směsi
v úhoru
- 4 – úhor

A-D – opakování

→ N

Botanika - výsledky DCA ordinace

(Mitchley et al. 2012)

krytenky (Testacea)
hlístice (Nematoda)
pancířníci (Oribatida)
roupice (Enchytraeidae)
žížaly (Lumbricidae)
suchozemští stejnonožci (Oniscidea)
mnohonožky (Diplopoda)
stonožky (Chilopoda)
chvostokoci (Collembola)
půdní larvy dvoukřídých (Diptera)
sekáči, mravenci, střevlíci aj.

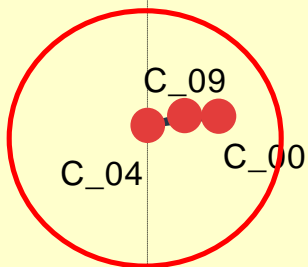
Pancířníci - výsledky

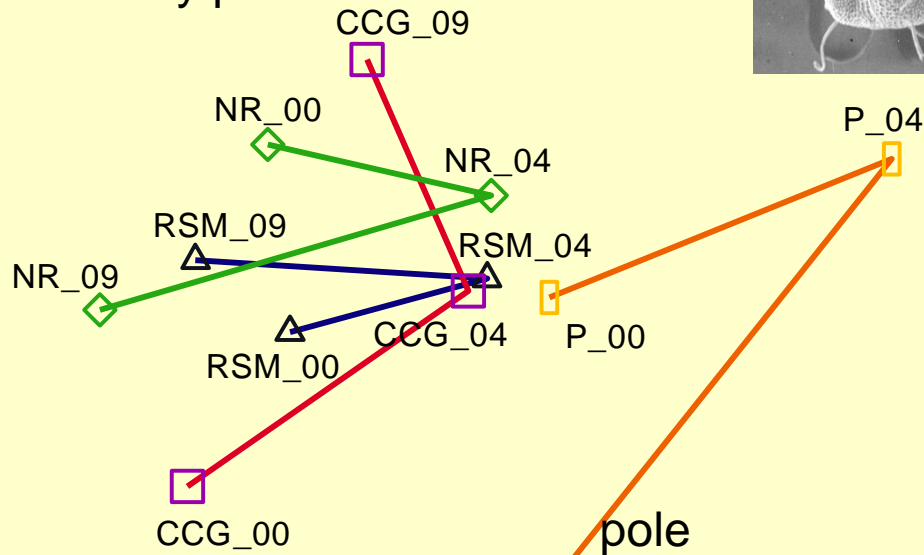
V raných stádiích dominují eurytopní druhy

2.5

původní louka

varianty pokusu

RSM regionální směs
CCG komerční trávy
NR úhor
P pole
C původní louka

00 = 2000
04 = 2004
09 = 2009

-1.0

4.0

-0.3

Experiment 2

Donor,
Fyt. snímky červen 2009

Receptor ,
Fyt. snímky červen 2010–2014

Varianty (sběr 2009)

- **Zelené seno** – GH: 28. 7.,
- **Kartáčový sklízeč**
  - B1: 27. 7.
  - B3: 2. a 27- 7., 21. 8.

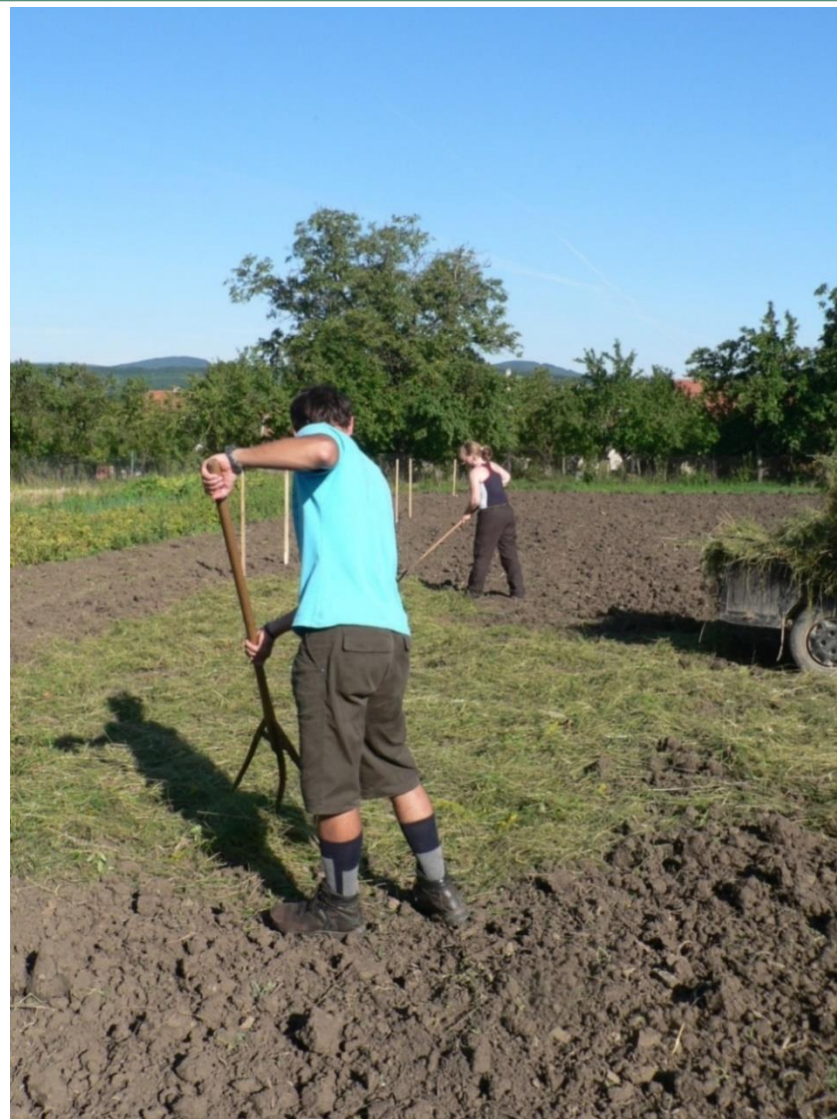
každá varianta 3 plochy 10 m × 25 m

Stejné schéma jako na donoru +
nevysetá kontrola

Na každé ploše tři 4 m × 4 m trvalé
podplochy

Varianta 1 – zelené seno

Výsevné množství 261 g/m²

Varianta 2 – kartáčová sklizeň

B1 (1x)

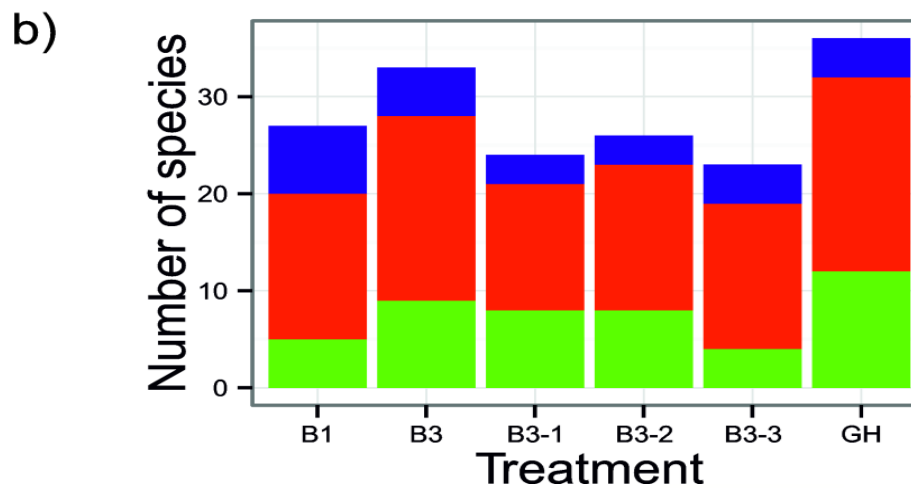
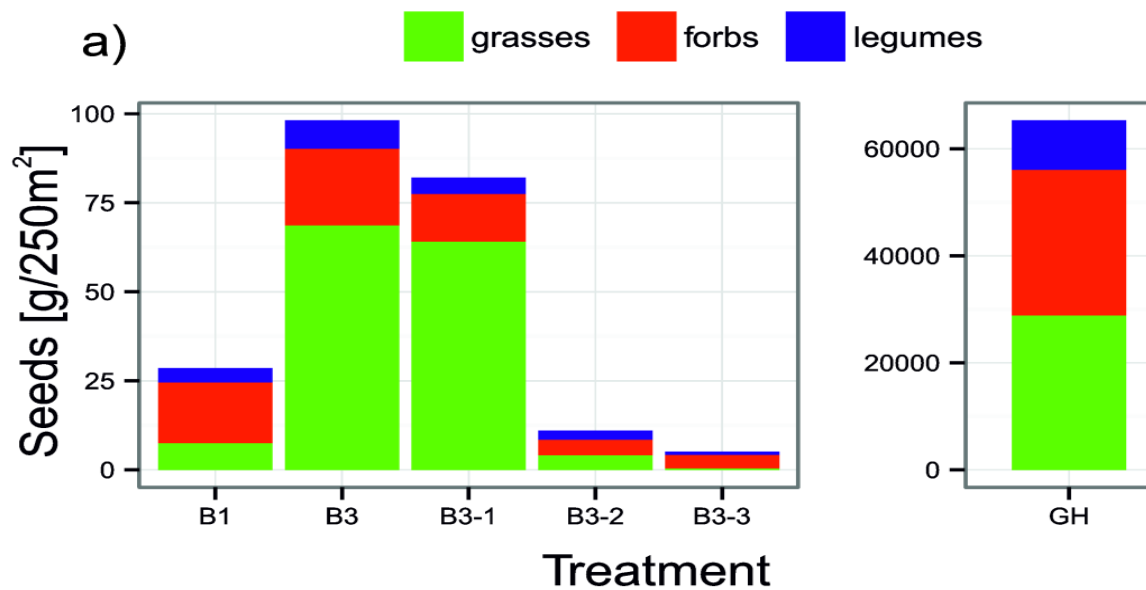
0,117 g/m²

B3 (3x)

0,393 g/m²

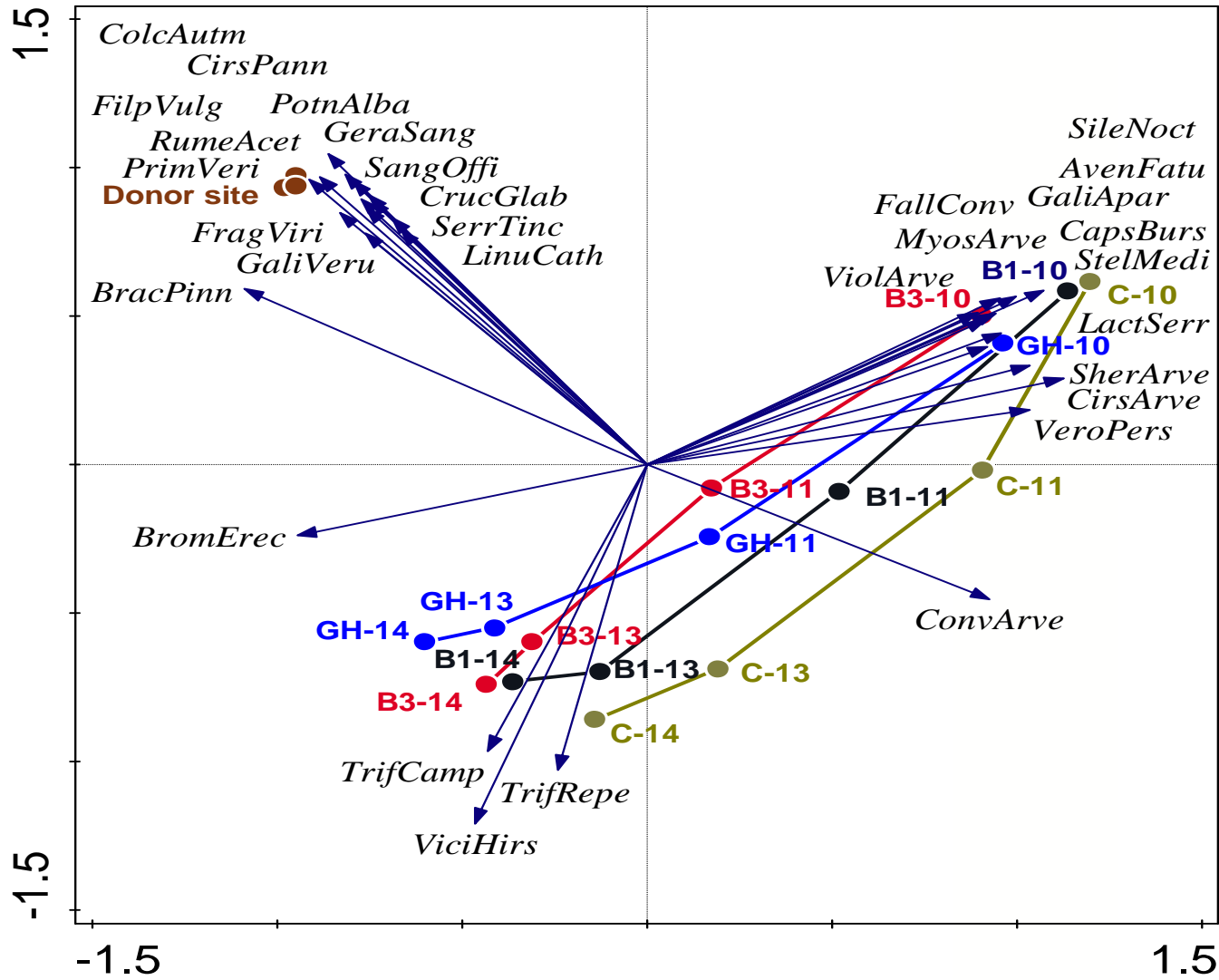

Varianta 2 – kartáčová sklizeň

Výsledky monitoringu

PCA druhového složení společenstva (Albert et al., AGEE)

Experiment 3

Velkoplošná studie

Otázky

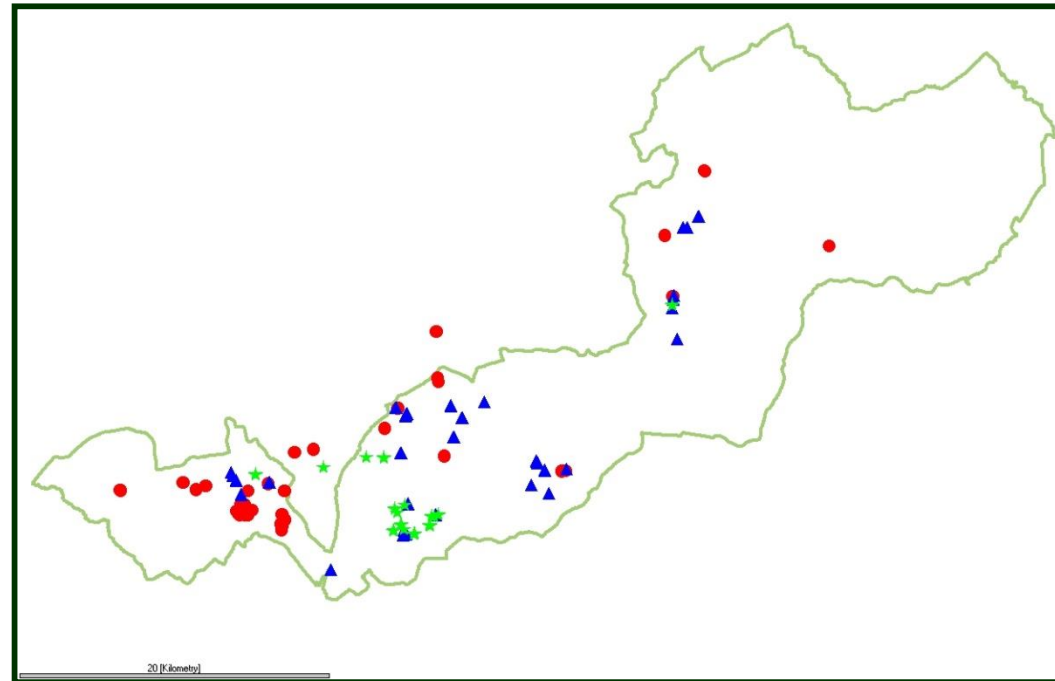
1. Jak úspěšné jsou vyseté cílové druhy?
2. Které cílové druhy kolonizují obnovené louky spontánně?
3. Které cílové druhy nekolonizují?
4. Jsou rozdíly mezi lokalitami rozdílně zatravněnými?
5. Jak úspěšná je kolonizace vybraných živočichů?

3 fyt. snímky na lokalitě, výměra 5 x 5 m; 2009–2013

82 zatravněných lokalit

23 původních luk

+ 25 referenčních snímků
(Česká národní fytocenologická
databáze)

- Regionální směs (RSM): 35 lokalit
- ▲ Komerční směs (CSM): 31 lokalit
- ★ Spontánní sukcese (SS): 16 lokalit

Půdní charakteristiky:

- pH (H₂O), celkový N, celkový P, Ca, obsah organických látek
- půdní vlhkost horní vrstvy (c. 10 cm)

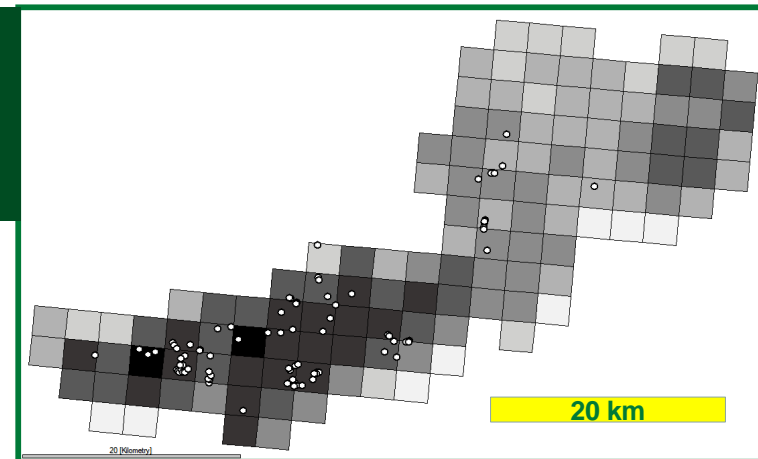
Okolní krajina:

- poměr zachovalých luk v okolí (do 1 km)
- vzdálenost k nejbližší zachovalé louce
- výskyt cílových druhů (použití síťových map)

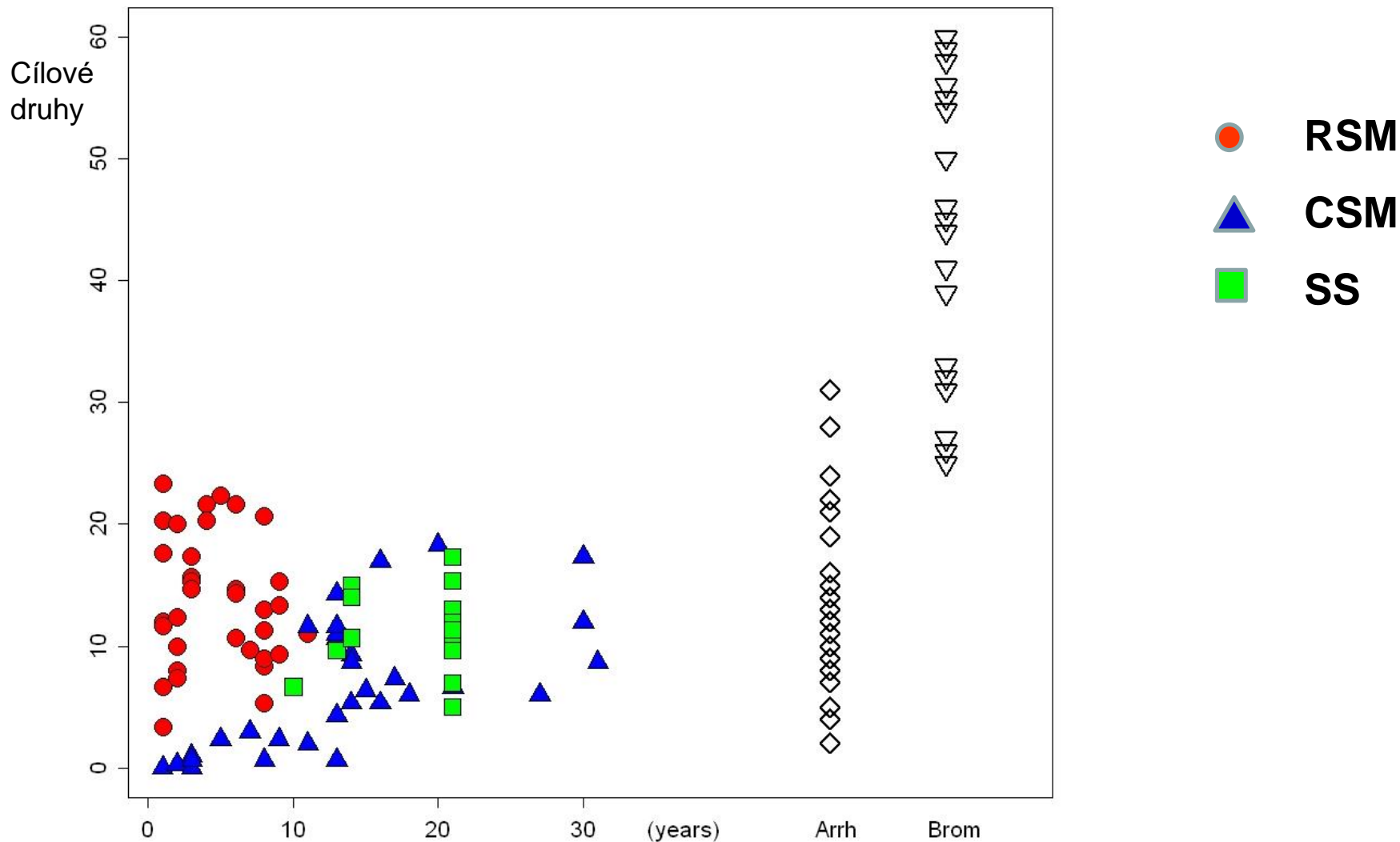
Cílové druhy: 151 (z nich 43 vyseto)

- ≥1% pokryvnost ve ≥10 referenčních sním.
- druhy *Festuco-Brometea*

Rozdíly mezi způsoby zatravnění

Lokality zatravněné různými způsoby & původní louky

Všechny tři metody zatravnění směřují ke stejnému složení vegetace, ale jejich trajektorie se liší.

Lokality zatravněné **spontánně** nebo **komerční směsí** semen: druhy většinou typické pro mezofilní louky, na starších lokalitách zjištěno 60 cílových druhů.

Lokality zatravněné **regionální směsí** semen: větší počet druhů xerothermních luk
10 let starý porost odpovídá 20-30 let starým porostům vzniklým spontánně či komerční směsí.

Některé vysévané druhy snadno kolonizují, a proto by nemusely být vysévány (pokud je nepotřebujeme v prvních letech).

Literatura

- Jongepierová et al. 2007 (Biological Conservation)
- Mitchley et al. 2012 (Applied Vegetation Science)
- Prach et al. 2013 (Restoration Ecology)
- Johanedisová et al. 2014 (Grass and Forage Science)
- Prach et al. 2014 (Agriculture, Ecosystems and Environment)
- Prach et al. 2015 (Applied Vegetation Science)
- Mudrák et al. 2018 (Restoration Ecology)
- Albert et al. 2018 (Agriculture, Ecosystems & Environment)

Kolonizace živočichy

17 lokalit (regionální směs 4, komerční směs 4, spontánní sukcese 4, trvalé louky 5)

křísí (87 druhů)
ploštice (96)
fytofágní brouci (175)

α -diversita obnovených luk je podobná trvalým, ale odlišné druhy.

vzácné xerothermní druhy

pěnodějka nahnědlá

motýli (76) – chudá společenstva

Potřebují delší čas a více strukturovanou vegetaci (keře, stromy).

vřetenuška komonicová

Údržba luk:

Dostatek finančních prostředků (hlavně PPK).

Obnova luk zatravněním:

I když lze na zatravnění čerpat finance z MŽP i MZe již několik let, chybí subjekt, který by zajistil přípravu druhově obohacených komerčních směsí i regionálních směsí a jejich kontrolu v celorepublikovém měřítku.

Děkuji za pozornost

VaV - SM/6/2/04
GAČR 31 - P504/10/0501

Karel Prach, Jonathan Mitchley, Karel Fajmon,
Klára Řehounková, Iva Frei, Ondřej Mudrák
+ „botaničtí otroci“, Josef Starý, Igor Malenovský